

одному народу и чуждые другому, отражают явления действительности с помощью языковых особенностей передачи культурной информации этой нации. Так, в басне И. А. Крылова «Крестьянин и Смерть» находим слова с национальным колоритом: Куда я беден, боже мой! / Нуждаюся во всём; к тому ж жена и дети, / А там подушное, боярщина, оброк... / И выдался ль когда на свете / Хотя один мне радостный денёк? Иногда носителями культурных коннотаций в современных русских баснях становятся прецедентные ситуации, например, в баснях Н. Н. Самойлова «Один день бабы Яги, вставшей не с той ноги», «Пушкин о героях нашего времени». В русской культуре в баснях часто используются названия церковей или костёлов, например: В глуши лесов стоял забытый храм, / В котором много лет был свален разный хлам (С. В. Михалков «Забытый храм»); Решил раз Мир построить где-то Храм / В восторге весь народ от тех затей (С. Неверской «Как построили Храм без гвоздей»); Чем больше злата и богатства в храме / Тем реже посещает Бог его (О. В. Емельянова «Отшельник и настоятель»); Волк чудом не схватил ягнёнка / От страха забежал барашек в храм (А. Пальянов «Волк и ягненок в храме»).

Таким образом, басня как культурный код содержит богатые национально-культурные традиции, в основе которых лежат сложившиеся в сознании носителей языка представления о сходстве и различии объектов.

Библиографический список

1. Бахтин, М. М. Эстетика словесного творчества : сб. избр. тр. / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 423 с.
2. Сепир, Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии : пер. с англ. / Э. Сепир ; под ред. А. Е. Кибрика. – М. : Прогресс, 1993. – 655 с.
3. Столярчук, Н. Н. Основы лингвокультурологии : учеб.-метод. комплекс / Н. Н. Столярчук. – Брест : Брест. гос. ун-т, 2020. – 100 с.
4. Леонтьев, А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – 3-е изд. – М. : Моск. ун-т, 1972. – 575 с.
5. Маслова, В. А. Коды лингвокультуры : учеб. пособие / В. А. Маслова, М. В. Пименова. – 3-е изд., стер. – М. : Флинта : Наука, 2018. – 177 с.
6. Словарь литературоведческих терминов [Электронный ресурс] / авт.-сост. С. П. Белокурова // Культура письменной речи. Русский язык и литература. – Режим доступа: <http://gramma.ru/LIT/?id=3.0>. – Дата доступа: 30.08.2022.
7. Фрумкина, Р. М. Психоллингвистика : учебник / Р. М. Фрумкина. – М. : Академия, 2001. – 315 с.

БЕЛАРУСКАЯ ПАЭТЫЧНАЯ МЕТАФОРЫКА Ў ЛЮСТЭРКУ ПАРОДЫІ

С. Б. Кураш (Мазыр, Беларусь)

Асаблівай формай увасаблення інтэртэкставай метафары з’яўляецца яе функцыянаванне ў тэкстах-пародыях. У гэтым сэнсе заслугоўваюць увагі аргументы і палажэнні аб «роднаснай» сувязі інтэртэкста і тропа, якія неаднаразова выказваліся ў навуковай літаратуры [1, с. 155–164], і ў прыватнасці, падыход У. П. Скобелева [2], які адзначаў цесную сувязь паміж тропавасцю і парадыраваннем. У аснову таго і іншага, на думку вучонага, пакладзена «адзінства залежнасці і самастойнасці (па прынцыпе: блізка, нават падобна і ў той жа час тут ёсць нешта сваё)». І далей: «зразумела, найбольш роднасныя парадыраванню ў яго дынамічнай сутнасці разгорнутае параўнанне (на ўзроўні фэбулы) і разгорнутая метафара (на ўзроўні сюжэтна-кампазіцыйнай цэласнасці). Яны гэтак жа здольныя “размотваць” свой сюжэт, як “размотвае” свой сюжэт парадыраванне» [2, с. 56].

У якасці аб'ектаў парадывання могуць выступаць розныя па працягласці і па ступені «апазнавальнасці» метафарычныя кантэксты – ад лакальных тэкставых адрэзкаў да надзвычай шырокіх кантынуумаў (ідыястыляў, жанраў і нават усяго нацыянальнага стылю), ад канкрэтных метафарычных вобразаў да ідыястылёвай (жанравай, нацыянальна-стылёвай) метафорыкі.

Часцей за ўсё падставай для стварэння парадыйнага тэксту становіцца якая-небудзь уласціваць прэцэдэнтнага трапеічнага пабудавання, улоўленая парадыстам з большай ці меншай ступенню аб'ектыўнасці, у прыватнасці, ступень эстэтычнай дасканаласці, навізна і арыгінальнасць альбо, наадварот, банальнасць, збітасць і да т. п. У якасці прыкладу прывядзём парадыйны тэкст А. Зэкава «Параўнанні».

Аб'ект пародыі	Пародыя
<p>Раскрываю яблыка сакрэт У глыбіні сусвету: Адзін маленечкі ранет – Як цэлая планета. (Н. Гальпяровіч)</p>	<p>З усіх паэтаў я – паэт, Вядома ж, разумнейшы. Раскрыўшы яблыка сакрэт, Пішу пра тое вершы. Узяць ранет. Сярод галля Глядзіцца яблык гожа. А што ён круглы – як зямля, Дадумаўся не кожны. А я дадумаўся. Адзін З усіх – каго не згадвай. То ж недарэмна ў сад хадзіў І той ранет выглядваў. У агарод скірую зрок: А мо і там што ўбачу? Я б апісаў і агурок, Ды параўнаць няма з чым. (А. Зэкаў)</p>

Інтэртэкстуальнасць адносіны метафары, якая парадывуецца, з кантэкстам-пародыйнай можа прыводзіць і да эфекту «рэалізацыі метафары» – яе прамога прачытання, якое прыводзіць да трансфармацыі тропа ў гіпербалізавана-недарэчную (фантастычную, казачную) фабулу тэксту. Звычайна да такога прыёму парадысты звяртаюцца тады, калі тая ці іншая асацыяцыя пакідае ўражанне сумнеўнай па розных якасцях (дакладнасці, арыгінальнасці, апраўданасці, эстэтычнаму крытэрыю і г.д.). Гл., напрыклад, парадыйны тэкст А. Зэкава «Цецяручая ісціна», які стаў водгукам на фрагмент з верша Барыса Беляжэнкі.

Аб'ект пародыі	Пародыя
<p>Шукаю ісціну. А між густой травы Цецярукі шукаюць журавіны. (Б. Беляжэнка)</p>	<p>Ссамотнеў я, змарыўся ўвесь – Аж пад сабой не чую ног. Абшарыў да травінкі лес, Схадзіў мо тысячу дарог. Паўсюль, дзе колісь кветкі рваў Без лішніх дум у галаве, Я сёння ісціну шукаў Да самай ночы ў траве. Аблазіў бераг ля ракі, І раптам побач – хоць ты згіль! – Між траў густых цецярукі Шукаюць спелых журавін.</p>

	<p>А ім лягчэй, што ні кажы! Навошта пружыць зрок і слых? Як наядуцца журавін – У тым і ісціна для іх. Узважыў гэта я як след, Аж сэрца зачасціла стук: Чаму я ўсё-такі паэт, А не звычайны цецярук? (А. Зэкаў)</p>
--	---

Пародыі на індывідуальныя аўтаметафары ў беларускіх парадыстаў прадстаўлены даволі шырока. Параўн., напрыклад, пародыю пад назвай «Ванна з капрызам», якую Іван Малец напісаў на Р. Тармола-Мірскага.

Аб'ект пародыі	Пародыя
<p>Я – твае дзверы... Пастукай У неразумны мой лоб. Клямкі вось дзве, а не рукі... Час цеплыню з іх саскроб. (Р. Тармола-Мірскі)</p>	<p>Я – твая ванна... Дык мыйся! Вуха круці, гэта – кран! І за другое вазьміся З носа каб хлынуў фантан. Мыцца хутчэй не імкніся, Мацай спачатку ваду, Скінь свой халат, працягніся Млосна ў мяне на віду. Лоб мне пагладзь даланёю, Спіну пачухай – свярбіць. Ды не нагой, а рукою Гэта прашу я рабіць! І не круці так старанна Ты мой падношаны кран, Хоць я чыгунная ванна, Як забаліць – я Раман! (І. Малец)</p>

Станавіцца аб'ектам пародыі, як было адзначана, могуць і метафары, якія выклікаюць асацыяцыі з больш шырокімі кантэкстамі, у прыватнасці, з ідыёстыямі. Прыклад з беларускага паэтычнага дыскурсу, дзе аб'ектам аналагічнага парадывання становіцца характэрныя для парадываемага аўтара лексічныя наватворы (аказіяналізмы).

Аб'ект пародыі	Пародыя
<p>Адалі першаснеззе, мой лёс! За трохтраўе, дзе чарку бярэм... Заціўцікана ліпы спявалі... (Ул. Барысенка)</p>	<p>Пацівяззе, бы ў страшным судзе, Несціханна трасе двухасінне. Пра каханне размовы штодзень Васьмідуб'е вядзе з трохрабіннем. Сяміклённе мне значыла след, Не спыняўся на гразкай дарозе. Бы мяне з аднахацця ў свет Напрамкі павяло шматбяроззе.</p>

	Ціў-цілік, цілілік, – з трох бакоў З растапырнага чулася пер’я... Я ж за цьмянь каламутных радкоў Прабачэнь не прашу ў шматпер’я. (Г. Юрчанка)
--	--

Адзін з характэрных спосабаў парадывавання пры гэтым – ілюстрацыя таго, як тыя ці іншыя аўтары раскрылі б пэўную тэму, перадалі б вядомы сюжэт і г. д. У якасці прыкладу можна прывесці цыкл пародый Пятра Сушко пад агульнай назвай «Вясёлая касавіца», якому папярэднічае эпіграф Касіў Ясь канюшыну, / Паглядаў на дзяўчыну... (з народнай песні) і фраза “А паспрабуем уявіць сабе, як пра тое ж напісалі б нашы беларускія паэты”. Далей прыводзяцца пародыі на К. Крапіву, П. Панчанку, М. Танка, А. Русецкага, М. Скрыпку, Р. Барадзіна, Н. Гілевіча, А. Лойку. Вось, напрыклад, урывак з пародыі на Р. Барадзіна, у якім пазнаюцца як ключавыя вобразы яго паэзіі (Ушачы), так і характэрная для паэта трапеічная вобразнасць:

Косіць дзяцелінку Ясь,
 Васьміручка блісь ды ясь!
 А пракос у молайца –
 Ад Ушач да Полацка...

Нарэшце, парадывавацца можа метафарычная архітэктоніка такіх кантэкстаў, як літаратурныя напрамкі, стылі, жанры (напрыклад, «Вянок парадыйных санетаў» Міхася Пазнякова, «Круглы стол вакол квадратнага акна» Міхаіла Скоблы, «Лічылка» А. Зэкава і інш.).

Такім чынам, можна сцвярджаць, што тэксты парадыйнага жанру – адна з найбольш цікавых прастор функцыянавання інтэртэкставай метафары, у якой яна падвяргаецца такім аперацыям, як разготванне ў гумарыстычны сюжэт; сутыкненне з кантэкстам, які кантрастуе тэматычна ці стылістычна; прачытанне ў прамым сэнсе (прыём «рэалізацыі») і інш. У парадыйным люстэрку могуць аказвацца розныя па працягласці метафарычныя кантэксты – ад лакальных тэкставых фрагментаў да шырокіх кантынуумаў (ідэястыляў, жанраў і г. д.).

Бібліяграфічны спіс

1. Кураш, С. Б. Метафорика белорусской и русской поэзии: тексто-дискурсивный аспект / С. Б. Кураш. – Мозырь: УО МГПУ им. И. П. Шамякина, 2020. – 322 с.
2. Скобелев, В. П. О структурно-семантических первоосновах поэтики литературного пародирования / В. П. Скобелев // Проблемы изучения литературного пародирования : межвуз. сб. науч. трудов. – Самара : СГУ, 1996. – С. 41–60.

ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РИТОРИЧЕСКИХ ВОПРОСОВ В СИТУАЦИИ КОСВЕННОГО ОТКАЗА

Н. В. Лавринович (Минск, Беларусь)

Возможность выразить свое коммуникативное намерение имплицитно, используя косвенные высказывания, обладает рядом преимуществ в потенциально конфликтных и конфликтных ситуациях, к которым относится и коммуникативная ситуация отказа. Наиболее значимое преимущество, по мнению Г. Г. Матвеевой, заключается в том, что «в конфликтной ситуации автор высказывания может сказать, что он имел в виду только буквальный смысл